

De *Werkgroep Liturgie* denkt na over de vorm van de eredienst. Deze kijkt hierbij ook naar andere kerken en gezindten. Deze keer wil ik graag samen met u kijken naar **liturgie en Maaltijd van de Heer** en de volgende gedachten met u delen ter overweging.

In de bijbel vinden we voor wat we in onze kerk in Uithuizermeeden 'heilig avondmaal' noemen, alleen de uitdrukking 'maaltijd van de Heer'.

Hoe die precies is gevierd in de oude kerk weten we niet. Waarschijnlijk was het zo dat de gemeente elke zondagavond bij elkaar kwam. Ze gebruikten dan gezamenlijk de gewone maaltijd met voedsel dat door de rijkere was meegebracht. Men sloot dat af met 'de maaltijd van de Heer', het min of meer liturgisch delen van brood en wijn. Het was zeker geen zeldzaam gebeuren. Het hoorde wezenlijk bij de gemeente. De gemeenschap werd er in beleefd. De armen konden in ieder geval op zondag goed eten van de meegebrachte gaven. In dat geheel werd de opdracht van Jezus uitgevoerd: 'doe dit tot mijn gedachtenis'. Wortels van deze maaltijd en viering liggen in de Joodse paasmaaltijd. Die werd en wordt met veel vrolijkheid gehouden. Allerlei liturgische elementen zijn er doorheen geweven ter gedachtenis van de uittocht uit Egypte.

In de oude kerk werd deze maaltijd van de Heer als bijzonder belangrijk ervaren. Dat blijkt ook wel uit het feit dat Paulus felle kritiek levert op de wijze waarop het in de gemeente van Corinthe toegaat (I Korintiërs 11). Het is de 'beruchte' tekst, waardoor generaties voor ons met angst en beven het 'Heilig Avondmaal' tegemoet gingen of juist ontlieden. Waar het om gaat, is niet dat de maaltijd van de Heer heiliger, 'gevaarlijker', is dan het 'Woord'. Maar in de concrete situatie van Korinthe aten de rijken hun eigen voedsel op voordat de armen waren gearriveerd. Het is alsof in onze tijd de gemeente de collecte, die ze net bij elkaar heeft gebracht voor de diaconie, na afloop van de dienst omzet in tompouces voor zichzelf. Dat maakt het delen van brood en wijn, dat daarop volgt, tot een grote aanfluiting.

Voor christenen in het algemeen, maar zeker in de tijd van vervolgingen was het delen van brood en wijn iets van grote betekenis. Het gold als 'spijsz onderweg naar de eeuwigheid'. Je was je leven in bepaalde tijden niet zeker, maar brood en wijn legden de verbinding met de opgestane Heer en het komende Rijk van God. Het gaf bemoediging voor onderweg.

In het nieuwe Dienstboek begint de Maaltijd van de Heer met de voorbeden, de nodiging, de vredegroet en de inzameling van de gaven. Het is het onmiddellijk in de praktijk brengen van het gelezen en het verkondigde Woord: opgeroepen om de Heer te dienen in onze verhouding tot elkaar en in onze verantwoordelijkheid voor deze wereld. Dat gaan we nu dus doen. In onze gebeden vragen we Gods aandacht (en richten we onze eigen aandacht) op de nood dichtbij en ver weg. In de gaven laten we zien dat dat geen vrijblijvend gepraat is.

In de tafelviering laten we in een andere vorm zien dat ons hart uitgaat naar de Heer en naar de mensen en de wereld die Hij ons heeft toevertrouwd. Zo begrepen, hebben gebeden, vredegroet, inzameling der gaven en delen van brood en wijn alles met elkaar te maken. Zeker als je je realiseert dat de maaltijd van de Heer in de oude kerk het centrale van de liturgie was; waarschijnlijk nog wel meer dan de preek.

Het samen aan tafel gaan - waarbij de armen konden profiteren van de meegebrachte gaven van de rijken- liet feilloos zien wat geloven en gemeente-zijn betekent. Wie daar een loopje mee nam, had van het hele geloof geen spat begrepen.

Het Tafelgebed begint met een wederzijdse groet van voorganger en gemeente. 'De vrede van de Heer is met u allen' beaamt de gemeente met 'En zijn genade is met u' of woorden van gelijke strekking. De beurtspraak wordt vervolgd met 'Verheft uw harten' en 'Wij zijn met ons hart bij de Heer'. Je hart verheffen is een mooie en zinvolle uitdrukking voor het gebed, waar eigenlijk de volgende regel ook op slaat. 'Laten wij danken de Heer onze God' en 'Hij is het waard onze dank te ontvangen'. Al het bidden dat wij doen in het Tafelgebed is danken (eucharistie, van het Griekse woord voor dankzeggen). In het tafelgebed danken wij God voor alles wat Hij gedaan heeft en doet. Met deze beginwoorden roepen we elkaar op om tot de juiste gezindheid te komen. Want zo gemakkelijk is het niet altijd om te danken. Wat dan volgt is de priefatie (van het Latijnse praefari: in het openbaar en plechtig verkondigen). In deze priefatie wordt het motief van de dankzegging onder woorden gebracht. De reden waarom God onze dank waardig is. Deze priefatie bestaat eigenlijk uit drie delen: de inleiding 'U komt onze dank toe, Heer onze God, overal en altijd door Jezus onze Heer of woorden van gelijke strekking. Het middenstuk verwoordt het eigenlijke motief, bijvoorbeeld 'want Gij hebt ons weggerukt uit de macht van de duisternis.... of 'in hem (Jezus Christus) hebt Gij alle dingen geschapen'. Dit motief kan op talloze manieren – passend bij de tijd van het jaar - worden verwoord. Schepping en verlossing of bijzondere heilsfeiten worden onder woorden gebracht. Ze zijn bijna altijd toegespitst op Jezus Christus, in wie Gods handelen het duidelijkst is zichtbaar geworden. Het eind van de priefatie is meestal ongeveer gelijk 'daarom met alle engelen, machten en krachten, met allen die staan voor uw troon, verheffen ook wij onze stem en zingen U toe 'het Heilig, heilig, heilig...' (sanctus uit Jesaja 6) waarmee God geprezen wordt.

Deze woorden waren al in het latere jodendom onderdeel van de liturgie in de synagoge. Ze kwamen in de loop van de tijd ook in de oudchristelijke liturgie terecht. In later tijd werd aan deze lofprijzing nog toegevoegd het 'Benedictus' (gezegend Hij die komt in de naam des Heren). Deze woorden worden volgens Mattheüs 21 aan Jezus toegezongen, samen met het Hosanna, als Hij zijn intocht in Jeruzalem houdt. Overigens worden deze woorden niet ter plekke verzongen. Ze zijn op hun beurt weer ontleend aan Psalm 118:25, 26. De pelgrims zingen elkaar bij het naderen van Jeruzalem deze woorden toe. Door deze teksten op deze plek met elkaar te verbinden, worden de glorie van God en de persoon van Jezus Christus met elkaar verbonden. Hij komt om ons Gods grootheid tastbaar dichtbij te brengen. Dat mogen we heel concreet ook in de Maaltijd vieren. Gezegend Hij die komt....in de

tegenwoordige tijd. Want Hij is niet slechts gekomen in het verleden, maar komt ook nu in de tekenen van brood en wijn.

Tevens is Hij degene die komen zal en naar wiens komst we uitzien. Het Hosanna betekent letterlijk 'help toch...'. Maar bij Jezus' intocht in Jeruzalem is het meer een uiting van enthousiasme en hulde aan het adres van de 'Zoon van David' en aan zijn God die onze helper is.

Zo wordt tijdens de Maaltijd van de Heer steeds opnieuw duidelijk wat christelijke gemeenschap is. Dat oefen je namelijk samen, onder het delen van brood en wijn. Door dat te doen, erken je elkaar als broers en zussen in de HEER. Door dat te doen, wordt bovendien duidelijk dat iedereen aan tafel gelijk is; arm of rijk, hetero- of homoseksueel, man of vrouw. Aan het avondmaal doe je elkaar recht: je erkent elkaar in Jezus' naam als kinderen van God. In plaats van elkaar te beoordelen op bijvoorbeeld sociale status of seksuele aantrekkelijkheid. Of wat dan ook.

TAFEL

Dagelijks gaat gij teloor
in licht op het water
in woord op het land
en dagelijks komt gij tot stand
in brood op tafel.
Rood is de tegenstand
van bloed en tranen
maar gij die woont in mijn hand
gij wint zonder moeite
de wijsheid terug uit de maan
het leven terug uit de dood
uw naam is met wijn geschreven

(Guillaume van der Graft
pseudoniem voor Willem Barnard).
(1920-2010).